

Toruń

miasto wielu wyznań

Toruń

miasto wielu wyznań

Redakcja naukowa

Jarosław Kłaczek
Piotr Oliński
Waldemar Rozynekowski

Toruń 2017

Recenzent

Prof. dr hab. Krzysztof Mikulski

Opracowanie redakcyjne, skład
Scriptor DTP Adam A. Korzus

ISBN 978-83-927097-9-4

Copyright 2017 Towarzystwo Miłośników Torunia

Dofinansowano ze środków
Gminy Miasta Toruń

Druk
Wąbrzeskie Zakłady Graficzne
Wąbrzeźno, ul. Mickiewicza 15

Spis treści

<i>Wstęp</i>	7
Piotr Oliński <i>Pierwsze ślady reformacji w Toruniu</i>	9
Waldemar Rozynkowski <i>Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych</i>	17
Piotr Birecki <i>Sztuka w służbie toruńskich ewangelików epoki norwożytynej</i>	33
Agnieszka Zielińska <i>Protestantyzm w Toruniu w latach 1793–1920</i>	53
Jarosław Kłaczek <i>Spółeczność toruńskich ewangelików w latach 1920–2017</i>	95
Michał Targowski <i>Menonici w okolicach Torunia w XVI–XX w.</i>	113
ks. Mikołaj Hajduczenia <i>Parafia prawosławna w Toruniu w latach 1920–1945</i>	129
Adam Marolewski <i>Szkice do dziejów toruńskich Żydów</i>	153
<i>Indeks osobowy</i>	175

Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych

Waldemar Rozyrkowski

Wstęp

Parafia jest najmniejszym, ale jednocześnie niezwykle ważnym okręgiem administracji kościelnej. Sieć parafialna to ogół takich okręgów na danym terenie. Najnowszy kodeks kanoniczny definiuje parafię następująco:

Parafia jest określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi¹.

Celem pracy jest przedstawienie rozwoju sieci parafialnej w Toruniu w okresie od średniowiecza do czasów współczesnych, a dokładnie od pierwszej połowy XIII wieku do 2016 r. (w tym roku erygowano ostatnią parafię). Mówiąc o rozwoju sieci parafialnej, mamy na myśli zmiany granic dotychczas istniejących oraz powstawanie nowych parafii w mieście. Musimy także zauważyć, że nowe parafie pojawiały się w Toruniu również w związku z rozszerzaniem jego granic².

Odwołajmy się najpierw do podziału diecezjalnego omawianego obszaru. Od średniowiecza do 1992 r. obszar obecnego Torunia znajdował się w granicach dwóch diecezji. Od średniowiecza do początku XIX wieku były to diecezja chełmińska oraz diecezja wrocławska, a następnie od początku XIX wieku do 1992 r. diecezja chełmińska oraz archidiecezja gnieźnieńska. Granicą dzielącą diece-

¹ *Codex iuris canonici*, Poznań 1984, kan. 515, s. 235.

² Zistniejącego stanu badań nad siecią parafialną w Toruniu wymienimy najnowsze prace: Waldemar ROZYRKOWSKI, *Parafia p. w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kaszczorku*, Toruń 1997; Waldemar ROZYRKOWSKI, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000; Waldemar ROZYRKOWSKI, *Parafia świętojańska w latach 1939-2003*, [w:] *Bazylika katedralna świętych Janów w Toruniu*, red. Marian BISKUP, Toruń 2003, s. 39-53; Wojciech MISZEWSKI, Waldemar ROZYRKOWSKI, *Z dziejów parafii św. Antoniego w Toruniu*, Toruń 2008; Bogusław DYDAŁA, *Struktury parafialne diecezji chełmińskiej w XVII-XVIII wieku*, Toruń 2009; Witold KONOPKA, *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu w latach 1945-1992*, *Rocznik Toruński*, t. 37, 2010, s. 99-132; Witold KONOPKA, Waldemar ROZYRKOWSKI, *Parafia miłosierdzia Bożego w świetle rozwoju sieci parafialnej w Toruniu po II wojnie światowej*, [w:] *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu. Historia – terażniejszość – przyszłość*, red. Waldemar ROZYRKOWSKI, Toruń 2015, s. 9-51.

zje była rzeka Wisła. Po reorganizacji administracyjnej Kościoła katolickiego w Polsce i powstaniu nowych diecezji, na mocy bulli papieża Jana Pawła II z dnia 25 marca 1992 r. *Totus Tuus Poloniae populus*, całe miasto znalazło się w granicach diecezji toruńskiej³.

W przypadku podziału dekanalnego Toruń od średniowiecza należał do dekanatu toruńskiego⁴. Dopiero pod koniec 1981 r. nastąpił podział na dekanaty Toruń I i Toruń II⁵. Obszar, który znajdował się w granicach diecezji wrocławskiej, a następnie archidiecezji gnieźnieńskiej, należał do dekanatu gniewkowskiego, a od 1984 r. do dekanatu Toruń-Podgórz⁶. Po powstaniu diecezji toruńskiej w 1992 r. Toruń dzielił się na trzy dekanaty, gdzie dekanat Toruń III był odpowiednikiem dawnego dekanatu Toruń-Podgórz. Od 2 grudnia 2001 r. parafie toruńskie wchodzą w skład czterech toruńskich dekanatów⁷.

Parafia pw. Świętych Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty

Stare Miasto Toruń zapewne od początku swojego istnienia, czyli od wystawienia dokumentu lokacyjnego w 1233 r., posiadało własną parafię⁸. Prawdopodobnie około 1236 r. ośrodek parafialny został przeniesiony wraz z translokacją miasta na obecne miejsce. Krótko po przeniesieniu miasta zaczęto wznosić najstarszy obiekt sakralny. W 1255 r. został wymieniony pierwszy znany nam kapłan parafii świętojańskiej, Meinricus⁹. Nie możemy wykluczyć, że pierwotnie kościołowi parafialnemu patronował tylko św. Jan Chrzciciel, a po pewnym czasie dodano współpatrona w osobie św. Jana Ewangelisty. Jest to jednak tylko hipoteza, być może obydwaj Janowie patronowali toruńskiej parafii od początku¹⁰. W kolejnych wiekach najstarsza toruńska parafia ulegała podziałom, wyłaniano z niej kolejne okręgi duszpasterskie. Obecnie jest to najmniejsza parafia w mieście licząca około 2 tys. wiernych¹¹.

³ Zob. Waldemar ROZYRKOWSKI, *Toruńska Diecezja*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, Lublin 2013, kol. 911–913.

⁴ Zob. Waldemar ROZYRKOWSKI, *Uwagi o początkach organizacji archidiecezjalnej (dekanalnej) w diecezji chełmińskiej*, Studia Pelplińskie, t. 27, 1998, s. 315–319.

⁵ Wojciech KASYNA, *Marian Przykucki – ostatni biskup chełmiński 1981–1992*, Studia Pelplińskie, t. 23, 1992, s. 39.

⁶ Stanisław LITAK, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 335; *Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej na rok 2000*, Gniezno 2000, s. 55.

⁷ Jerzy Karol KALINOWSKI, *Podziały terytorialne diecezji toruńskiej*, [w:] *Jubileusz Diecezji Toruńskiej. Spojrzenie w przeszłość i w przyszłość*, red. Waldemar ROZYRKOWSKI, Paweł BOROWSKI, Toruń 2017, s. 52–63.

⁸ W. ROZYRKOWSKI, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej*, s. 64, 65, 172.

⁹ Marcin SUMOWSKI, *Duchowni diecezjalni w średniowiecznym Toruniu. Studium prozopograficzne*, Toruń 2012, s. 211.

¹⁰ Waldemar ROZYRKOWSKI, *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, *Zapiski Historyczne*, t. 65, 2000, z. 3–4, s. 58–60; Waldemar ROZYRKOWSKI, *Sredniowieczny świat świętych parafii Staroego Miasta Torunia – o religijności mieszczan toruńskich*, [w:] *Dzieje i skarby Kościoła Świętojańskiego w Toruniu*, red. Katarzyna KLUCZWAJD, Michał WOŹNIAK, Toruń 2002, s. 87–89.

¹¹ *Diecezja Toruńska 2016. Struktura i duchowieństwo*, Toruń 2016, s. 300.

Od 1992 r., czyli od powołania do istnienia diecezji toruńskiej, kościół parafialny jest jednocześnie świątynią katedralną¹². Na terenie parafii znajduje się kościół akademicki pw. Ducha Świętego prowadzony przez jezuitów¹³.

Parafia pw. św. Jakuba Apostoła Większego

Założenie w 1264 r. Nowego Miasta Torunia przyczyniło się do powstania kolejnej toruńskiej parafii¹⁴. Niestety brak o niej informacji w dokumencie lokacyjnym miasta oraz nie znamy również dokumentu erygującego parafię, w związku z tym nie jesteśmy w stanie określić dokładnie czasu jej powstania. Nie możemy wykluczyć, że została ona powołana do życia krótko po założeniu miasta, a być może jednak dopiero na początku XIV wieku. Pewne informacje funkcjonowaniu parafii posiadamy dopiero z początku XIV wieku. W 1309 r. biskup chełmiński Herman położył kamień węgielny pod budowę prezbiterium. Pochodzące z końca XVIII wieku akta wizytacyjne parafii podają, że fundacja parafii nastąpiła w 1304 r. Patronem kościoła parafialnego w Nowym Mieście Torunia od początku jest św. Jakub Apostoł Większy¹⁵.

Parafia pw. św. Wawrzyńca

Prawdopodobnie od 1676 r. przy odbudowanej świątyni św. Wawrzyńca na przedmieściach toruńskich zaczęła funkcjonować nowa parafia¹⁶. Niestety trudno cokolwiek bliższego powiedzieć o jej działalności do początku XVIII wieku. Wpisy w najstarszej zachowanej księdze metrykalnej zaczynają się od 1717 r. Widać wyraźnie, że ośrodek duszpasterski miał obejmować swoją posługą mieszkańców przedmieść. Filią parafii była kaplica w podtoruńskiej Barbarce. Parafia nie funkcjonowała na początku XIX wieku, nie można wykluczyć, że przestała istnieć już w końcu XVIII wieku. W 1807 r. świątynia została przejęta przez wojsko, a w roku 1824 – zburzona¹⁷.

¹² Waldemar ROZYNKOWSKI, *Z historii parafii katedralnej św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Toruniu (1992–2013)*, [w:] *Opus temporis toruńskiej katedry historia najnowsza*, red. Katarzyna KLUCZWAJD, Marek RUMIŃSKI, Toruń 2013, s. 31–40.

¹³ Waldemar ROZYNKOWSKI, *Obecność jezuitów w powojennej historii Torunia*, *Studia Bobolanum*, t. 1, 2015, s. 103–114.

¹⁴ Zob. W. ROZYNKOWSKI, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej*, s. 80–81, 172; Krystyna SULKOWSKA-TUSZYŃSKA, *Prezbiterium kościoła św. Jakuba po badaniach archeologiczno-architektonicznych. Nowa historia Nowego Miasta Torunia?*, [w:] *Nowe Miasto Toruń 750 lat od lokacji*, red. Krzysztof MIKULSKI, Piotr OLIŃSKI, Waldemar ROZYNKOWSKI, Toruń 2014, 9–42.

¹⁵ Zob.: Waldemar ROZYNKOWSKI, *Św. Jakub Apostoł – patron kościoła i parafii*, [w:] *Dzieje i skarby kościoła świętojakubskiego w Toruniu*, red. Katarzyna KLUCZWAJD, Toruń 2010, s. 9–19.

¹⁶ S. LITAK, *Kościół łaciński*, s. 162–163; B. DYGDAŁA, *Struktury parafialne*, s. 158–159, 337–339.

¹⁷ Jakub FANKIDEJSKI, *Utraczone kościoły i kaplice w dziesiętej diecezji chełmińskiej*, Pelplin 1880, s. 26.

Parafia pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Biskup chełmiński Ignacy Matthy 1 kwietnia 1831 r. erygował nową parafię przy kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny¹⁸. Powstała ona na bazie skasowanego w 1821 r. przez władze pruskie klasztoru bernardynów. Obejmując swoimi granicami przede wszystkim przedmieścia Torunia oraz podmiejskie wsie, była kontynuatorką nieistniejącej już parafii św. Wawrzyńca. Od średniowiecza patronką świątyni jest Matka Boża¹⁹. Dekretem ordynariusza toruńskiego biskupa Andrzeja Suskiego z 31 marca 2001 r. został dodany drugi patron parafii: Bł. Stefan Wincenty Frelichowski, a świątynia parafialna została podniesiona do rangi Diecezjalnego Sanktuarium Błogosławionego Stefana Wincentego Frelichowskiego.

Parafia pw. Chrystusa Króla

Biskup chełmiński Stanisław Okoniewski 27 stycznia 1926 r. wydzielił z parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny nową kurację, co dało początek nowej parafii w dzielnicy Mokre. Dnia 30 maja 1929 r., w uroczystość Bożego Ciała, sufragan chełmiński Konstanty Dominik poświęcił kamień węgielny pod kościół, a 22 października tego samego roku biskup chełmiński Stanisław Okoniewski ustanowił parafię. W 1930 r. ordynariusz chełmiński dokonał konsekracji kościoła, który otrzymał wezwanie Chrystusa Króla²⁰.

Kuracja (parafia?) pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus

Staraniem proboszcza parafii Chrystusa Króla ks. Pawła Gogi z dniem 1 kwietnia 1937 r. ordynariusz chełmiński biskup Stanisław Okoniewski powołał do istnienia na toruńskiej Dębowej Górze samodzielny ośrodek duszpasterski, tzw. kurację²¹. Jego administratorem został ks. Ignacy Wojewódka. W granicach kuracji

¹⁸ Ibidem; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 674–682; *Diecezja toruńska. Historia i teraźniejszość. Dekanaty toruńskie T. 15/16/17*, red. Stanisław KARDASZ, Toruń 1995, s. 184–186.

¹⁹ Waldemar ROZYRKOWSKI, *O świętych kościoła Mariackiego w średniowieczu*, [w:] *Dzieje i skarby kościoła Mariackiego w Toruniu*, red. Katarzyna KLUCZWAJD, Toruń 2005, s. 557–567.

²⁰ *Dekret w sprawie utworzenia samodzielnej parafii Toruń-Mokre*, Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej (dalej: MDCh), R. 1: 1929, s. 619–620; *Diecezja chełmińska*, s. 683–684; *Diecezja toruńska*, s. 126–128.

²¹ *Dekret w sprawie utworzenia kuracji w toruńskiej Dębowej Górze*, MDCh, R. 9: 1937, s. 472–473; *Dekret w sprawie częściowej zmiany granic kuracji Wrzasy i Dębowa Góra w powiecie toruńskim*, MDCh, R. 10: 1938, s. 394; Józef DĘBIŃSKI, *Uwarunkowania geograficzno-historyczne Torunia ze szczególnym uwzględnieniem jego północnej części*, [w:] *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu. Historia-teraźniejszość-przyszłość*, red. Waldemar ROZYRKOWSKI, Toruń 2015, s. 86.

znalazły się dzielnice Torunia: Dębowa Góra i Kozackie Góry, osiedle Hutowo oraz miejscowość Katarzynki. Jak czytamy w dekrete ustanawiającym: „Kuracja posiadać będzie osobną Radę parafialną”²². Tak więc widać, że nowy ośrodek duszpasterski zmierzał w kierunku samodzielnej parafii. 1 lipca 1938 r. do kuracji włączono także osiedle Wrzosa II. Ośrodek duszpasterski oddano pod patronat św. Teresy od Dzieciątka Jezus. W świetle wykazu parafii i ośrodków duszpasterskich w diecezji chełmińskiej z 1947 r. (stan na koniec 1946 r.) odnotowano jeszcze istnienie kuracji. W dekrete ordynariusza chełmińskiego z 12 marca 1947 r., dotyczącym ponownego przyłączenia osiedla Wrzosa II do kuracji Wrzosa, czytamy jednak, że kuracja Dębowa Góra przestała istnieć w czasie wojny²³. Po działalności kuracji w Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej w Toruniu zachowały się księgi metrykalne²⁴. Historia kuracji oczekuje na swoje szczegółowe opracowanie.

Parafia Garnizonowa pw. św. Katarzyny

Geneza parafii garnizonowej w Toruniu sięga końca XIX wieku i związana jest z obecnością w mieście silnego garnizonu wojskowego. W związku z tym pojawiła się pilna potrzeba opieki duszpasterskiej nad żołnierzami i ich rodzinami, dodajmy – ówczesnie wyznania ewangelickiego. Budowę świątyni rozpoczęto w 1894 r., a uroczyste jej poświęcenie nastąpiło w roku 1897. Na wydarzeniu tym obecny był cesarz Wilhelm II. Po odzyskaniu po I wojnie światowej przez Polskę niepodległości świątynię przejęli katolicy, a dokładnie Wojsko Polskie. W lipcu 1921 r. kościół został konsekrowany przez biskupa polowego Stanisława Galla. Na mocy podpisanego przez Polskę konkordatu ze Stolicą Apostolską w 1925 r. uregulowany został status kościołów garnizonowych. Od tego czasu powstawały na terenie całej Polski parafie wojskowe. Jedną z nich była parafia pw. św. Katarzyny w Toruniu. W 1928 r. parafia toruńska stała się siedzibą dekanatu²⁵.

Parafia pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła

W związku z włączeniem w 1938 r. Podgórze do Torunia w granicach miasta pojawiła się parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Początki parafii w tej

²² *Dekret w sprawie utworzenia kuracji w toruńskiej Dębowej Górze*, MDCh, R. 9: 1937, s. 473.

²³ *Dekret w sprawie ponownego przyłączenia osiedla Wrzosa II do kuracji Wrzosa*, Ośrodek Diecezji Chełmińskiej (dalej: ODCh), R. 3: 1947, s. 181; *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji chełmińskiej na rok 1947*, Pelplin 1947, s. 100.

²⁴ Mateusz ZMUDZIŃSKI, *Księgi metrykalne w zasobie Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej*, Informator, Toruń 2016, s. 155–156.

²⁵ Archiwum parafii św. Katarzyny w Toruniu, Kronika Probostwo Garnizonu Toruń, k. 12–13; *Diecezja chełmińska*, s. 661; *Diecezja toruńska*, s. 150–153.

miejsowości sięgają końca XVI wieku. Wtedy też wybudowano najstarszą świątynię, której patronowali Najświętsza Maryja Panna oraz św. Jacek²⁶. Została ona wzniesiona przy drodze wiodącej do Poznania, w pobliżu obecnego starego cmentarza przy ul. Poznańskiej. Po wybudowaniu nowej świątyni w połowie XVII wieku zmieniono wezwanie na św. Anny. Dnia 21 stycznia 1813 r. wojska francuskie, przygotowujące się do obrony przed wojskami rosyjskimi, spaliły przedmieścia Torunia wraz z miastem Podgórzem. Zniszczono wtedy także kościół św. Anny. Jako że świątyni nie odbudowano, funkcje kościoła parafialnego przejął kościół klasztorny franciszkanów, któremu patronowali Święci Apostołowie Piotr i Paweł. W roku 1832 władze pruskie dokonały kasaty klasztoru. Ostatni zakonnik opuścił Podgórz w 1834 r. Po kasacie klasztoru posługę duszpasterską w świątyni przejęli księża diecezjalni. Franciszkanie powrócili do Torunia w 1987 r.

Parafia pw. św. Józefa

W 1921 r. do Torunia, a dokładnie na tereny ówczesnej miejscowości Stawki, przybyło Zgromadzenie Najświętszego Odkupiciela (redemptoryści)²⁷. Zakonnicy założyli nie tylko dom zakonny, ale także niższe seminarium, tzw. juwenat. Już w roku 1924 redemptoryści kupili od miasta Torunia około 5 ha ziemi na Bielanych, ówczesnie jeszcze niewchodzących w jego granice. W 1926 r. zakonnicy rozpoczęli budowę domu gospodarczego, który miał im służyć jako tymczasowy klasztor. Część klasztorną oddano do użytku 13 listopada 1929 r. Kościoła zaś z powodu braku funduszy na razie nie budowano. Tymczasowo postawiono prowizoryczną kaplicę, poświęconą 11 września 1927 r.

Dnia 29 listopada 1950 r. przy kaplicy św. Józefa została erygowana przez biskupa chełmińskiego Kazimierza Józefa Kowalskiego parafia. Odnotujmy, że była to pierwsza parafia prowadzona przez redemptorystów w Polsce. Obszar parafii wydzielony został z parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny²⁸. Dekret wszedł w życie z dniem 1 grudnia 1950 r. Pierwszym proboszczem został mianowany o. Kazimierz Hołda.

Z powodu ciągle rosnącej liczby wiernych w 1957 r. podjęto decyzję o budowie świątyni. Dnia 6 czerwca 1958 r. w miejscu zburzonej wcześniej kaplicy roz-

²⁶ Peter MACHALA, *Kościół parafialny pw. NMP Wniebowziętej i św. Jacka oraz św. Anny. Przyczynek do topografii sakralnej Podgórza*, Rocznik Toruński, t. 31, 2004, s. 65–100; Karola CIESIELSKA, *Topografia i historia kościołów Podgórza*, [w:] *Dzieje i skarby kościołów Torunia Podgórza*, red. Katarzyna KLUCZWAJD, Toruń 2007, s. 14–27.

²⁷ *Diecezja toruńska*, s. 156–157; Waldemar ROZYRKOWSKI, *Z dziejów sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu*, Toruń 2012, s. 10–12; Witold KONOPKA, *Z dziejów parafii św. Józefa od jej erygowania do poświęcenia kościoła (1950–1964)*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939–1989*, red. Waldemar ROZYRKOWSKI, Kraków 2014, s. 89–112.

²⁸ *Ustanowienie samodzielnej parafii tytularnej pod wezwaniem św. Józefa przy kaplicy publicznej ojców redemptorystów w Toruniu na Bielanych*, ODCh, R. 7: 1951, s. 22–23.

poczęto budowę kościoła. W czasie prac nabożeństwa odprawiano w specjalnie przygotowanej hali gimnastycznej juwenatu. Kamień węgielny pod przyszły kościół poświęcił i wmurował 6 czerwca 1959 r. biskup ordynariusz Kazimierz Kowalski²⁹. W 1961 r. władze komunistyczne przerwały budowę³⁰. Świątynia została ukończona i oddana do użytku wiernych na Boże Narodzenie w 1963 r. Konsekracja, której dokonał biskup chełmiński Kazimierz Kowalski, odbyła się 14 czerwca 1963 r.³¹

Parafia pw. Opatrzności Bożej

W 1951 r. do Torunia zostały włączone kolejne tereny leżące po lewej stronie Wisły, w tym między innymi obszar parafii pw. Opatrzności Bożej na Rudaku³². Istniejąca tam świątynia została zbudowana dla wspólnoty ewangelickiej w latach 1902–1909. Dnia 1 sierpnia 1945 r. wojewoda pomorski Kazimierz Pasenkiewicz podpisał decyzję o przekazaniu świątyni z dniem 5 sierpnia katolikom. 15 sierpnia 1945 r. ks. Józef Batkowski podczas mszy świętej poświęcił kościół³³. Następstwem tego wydarzenia było erygowanie przez prymasa Polski arcybiskupa gnieźnieńsko-poznańskiego kardynała Augusta Hlonda 20 lutego 1946 r. przy świątyni nowej parafii³⁴. Została ona wydzielona z parafii Świętych Apostołów Piotra i Pawła na Podgórzu oraz św. Wojciecha we wsi Grabie.

Parafia pw. św. Antoniego

W 1951 r. do Torunia włączone zostały Wrzosey wraz z częścią Barbarki³⁵. Na tych terenach od 1 kwietnia 1937 r. istniała parafia (początkowo kuracja) pw. św. Antoniego. Została ona erygowana dekretem dnia 25 marca 1937 r. przez biskupa chełmińskiego Stanisława Wojciecha Okoniewskiego³⁶. Pierwszym duszpasterzem parafii został ks. Leon Dzieńisz (1906–1942), w czasie II wojny światowej więzień obozów koncentracyjnych³⁷. Jeszcze przed wojną wzniesiono pierwszą

²⁹ *Diecezja toruńska*, s. 158.

³⁰ Mirosław GOLON, Waldemar ROZYNKOWSKI, *Wydarzenia z 6-7 października 1961 roku*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939–1989*, red. Waldemar ROZYNKOWSKI, Kraków 2014, s. 113–131.

³¹ *Diecezja toruńska*, s. 158.

³² Ryszard SUDZIŃSKI, *W Polsce Ludowej (1945–1975)*, [w:] *Toruń Dawny i dzisiejszy*, red. Marian BISKUP, Warszawa–Poznań–Toruń 1983, s. 565.

³³ *60 lat parafii pw. Opatrzności Bożej w Toruniu-Rudaku*, Toruń 2006, s. 6; *Diecezja toruńska*, s. 304.

³⁴ Archiwum Parafii pw. Opatrzności Bożej w Toruniu, *Kronika parafialna*, T. 1, s. 1; *Diecezja toruńska*, s. 301.

³⁵ R. SUDZIŃSKI, *W Polsce Ludowej*, s. 565.

³⁶ Archiwum Parafii pw. św. Antoniego w Toruniu, *Kronika parafialna*, T. 1, s. 3.

³⁷ Waldemar ROZYNKOWSKI, *Dzieńisz Leon*, [w:] *Toruński słownik biograficzny*, red. Krzysztof MIKULSKI, t. 7, Toruń 2014, s. 63–65.

świętynię. Została poświęcona w lipcu 1939 r. Obecna świątynia wraz z kaplicą Bożego Miłosierdzia zostały pobudowane w latach 1988–1998³⁸.

Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kaszczorku

Kaszczonek znalazł się w granicach miasta w 1976 r. Przywołajmy kilka faktów z historii miejscowości, gdyż początki parafii w tym miejscu sięgają średniowiecza. Sama miejscowość swoją genezę sięga XIII wieku. W końcu tego wieku pojawiła się w niej wspólnota religijna begardów i wybudowała zapewne najstarszą świątynię. Około 1321 r. begardzi opuścili Kaszczonek. Wydaje się, że krótko po tym wydarzeniu w miejscowości powołano do istnienia parafię³⁹. Biskup wrocławski Gerward przekazał prawdopodobnie kościół i zabudowania po begardach dominikanom z Torunia, którzy sprawowali nad tym miejscem prawo patronatu, a w końcu XVIII wieku pełnili tu także posługę duszpasterską. Dnia 22 września 1819 r. rząd pruski dokonał kasaty klasztoru dominikanów w Toruniu. Dominikanie opuścili Toruń, ale pozostali jeszcze w Kaszczorku. Ostatni z nich, o. Mateusz Lipiński, zmarł na plebanii w Kaszczorku w 1830 r. Kolejnymi duszpasterzami w parafii byli księża diecezjalni. Dnia 17 listopada 1966 r. w świątyni miał miejsce tragiczny pożar, z którego ocalała jedynie zakrystia.

Parafia pw. Matki Bożej Zwycięskiej i św. Jerzego

Geneza powstania parafii związana jest z przejęciem po II wojnie światowej przez Kościół katolicki protestanckiej świątyni św. Jerzego położonej przy ul. Podgórznej. Pod względem administracyjnym kościół podlegał parafii Chrystusa Króla. Początkowo służył przede wszystkim celom duszpasterstwa szkolnego⁴⁰. W latach 1947–1950 w istniejącej przy parafii pastorówce siedzibę miał nowicjat i postulat sióstr elżbietanek⁴¹.

³⁸ Wojciech MISZEWSKI, Waldemar ROZYŃKOWSKI, *Z dziejów parafii św. Antoniego w Toruniu*, Toruń 2008, passim.

³⁹ Waldemar ROZYŃKOWSKI, *Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kaszczorku*, Toruń 1997, passim; Waldemar ROZYŃKOWSKI, *Toruń-Kaszczonek. Historia i teraźniejszość*, Toruń 2001, passim; Waldemar ROZYŃKOWSKI, *Księgi metrykalne parafii w Kaszczorku w kontekście ostatnich lat pobytu dominikanów w Toruniu*, [w:] *Klasztor dominikański w Toruniu w 750. rocznicę fundacji*, red. Piotr OLIŃSKI, Waldemar ROZYŃKOWSKI, Juliusz RACZKOWSKI, Toruń 2013, s. 158.

⁴⁰ Jacek KWIATKOWSKI, *Historia kościoła i parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem Matki Boskiej Zwycięskiej i św. Jerzego w Toruniu*, [w:] *Rzymskokatolicka Parafia pod wezwaniem Matki Boskiej Zwycięskiej oraz Świętego Jerzego w Toruniu A.D. 2000*, Toruń 2000, s. 9.

⁴¹ Katarzyna Żaneta SZTYLC, *Represje władz państwowych wobec zgromadzeń zakonnych w powojennej Polsce na przykładzie Prowincji Toruńskiej Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety*, [w:] *Diecezja chełmińska w czasach komunizmu (1945–1990)*, t. 1, red. Wojciech POLAK, Waldemar ROZYŃKOWSKI, Jan SZILING, Pelplin 2008;

Dynamiczny wzrost liczby wiernych w parafii Chrystusa Króla spowodował, że biskup chełmiński Kazimierz Józef Kowalski 7 października 1971 r. powołał do życia przy kościele samodzielny ośrodek duszpasterski. Dekretem z dnia 10 marca 1976 r. biskup chełmiński Bernard Czapliński z dniem 1 kwietnia 1976 r. ustanowił parafię przy kościele, który otrzymał podwójne wezwanie: Matki Bożej Zwycięskiej i św. Jerzego⁴². Dekretem z dnia 29 maja 1976 r. dotychczasowy rektor ośrodka duszpasterskiego ks. Stanisław Kardasz został mianowany pierwszym proboszczem parafii⁴³.

Parafia pw. św. Michała Archanioła i bł. Bronisława Markiewicza

Geneza parafii związana była z obecnością i działalnością w mieście michalitów, czyli Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła. Pierwsi zakonnicy przybyli do Torunia już w styczniu 1939 r. i przejęli utworzony Maryjny Instytut Różańcowy. Dnia 4 sierpnia 1949 r. nastąpiło poświęcenie kaplicy zakonnej⁴⁴. Pierwszymrektorem i przełożonym domu zakonnego został ks. Paweł Borkowski. W roku 1959 po erygowaniu publicznej kaplicy pw. św. Michała Archanioła michalicy otrzymali uprawnienia rektoratu. Dnia 24 sierpnia 1970 r. biskup chełmiński Kazimierz Józef Kowalski specjalnym dekretem ustanowił przy kaplicy ośrodek duszpasterski. Dekretem z 11 grudnia 1970 r. biskup Kazimierz Kowalski ustanowił przy kaplicy ekspozyturę duszpasterską, którą powierzył księżom michalitom. Z dniem 1 kwietnia 1976 r. biskup chełmiński Bernard Czapliński erygował parafię pw. św. Michała Archanioła⁴⁵. Dla nowej parafii wydzielono tereny z parafii św. Janów i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Dnia 13 sierpnia 1981 r. rozpoczęto budowę kościoła⁴⁶. Biskup chełmiński Marian Przykucki 29 czerwca 1983 r. wmurował kamień węgielny pochodzący ze Świętych Drzwi Bazyliki św. Piotra, a 30 maja 1987 r. dokonał poświęcenia wybudowanej świątyni⁴⁷.

s. 140; K. Ż. SZTYLC, *Provincia Toruńska Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety w latach 1946–2006*, Toruń 2010, s. 191.

⁴² *Ustanowienie parafii przy kościele pw. Matki Boskiej Zwycięskiej i św. Jerzego w Toruniu*, ODCh, R. 27: 1976, nr 1–2, s. 15–16.

⁴³ J. KWIATKOWSKI, *Historia kościoła*, s. 21, 68.

⁴⁴ Waldemar ROZYNKOWSKI, *Inwigilacja środowiska toruńskich michalitów w latach 1958–1959*, Rocznik Toruński, t. 36, 2009, s. 244; *Diecezja toruńska*, s. 177.

⁴⁵ *Ustanowienie parafii przy kościele pw. św. Michała Archanioła w Toruniu*, ODCh, R. 27: 1976, nr 1–2, s. 16–17.

⁴⁶ *Diecezja toruńska*, s. 175.

⁴⁷ W. KASYNA, *Marian Przykucki*, s. 142, 169; *Diecezja toruńska*, s. 175.

Parafia pw. św. Maksymiliana Kolbego

Tereny Rubinkowa zostały włączone w granice miasta w 1951 r. i bardzo szybko wypełniały się wypełniać osiedlem mieszkaniowym. Pod względem parafialnym obszar ten należał aż do trzech parafii: Chrystusa Króla, św. Jakuba Apostoła oraz Podwyższenia Krzyża Świętego w Kaszczorku⁴⁸. Dnia 16 grudnia 1979 r. władze kościelne otrzymały zezwolenie od władz wojewódzkich na budowę świątyni w dzielnicy Toruń-Rubinkowo II–III. Plac pod budowę nowego kościoła wyznaczono 28 maja 1980 r., a we wrześniu tego samego roku wzniesiono budynek stanowiący zarazem zaplecze gospodarcze, pomieszczenia mieszkalne dla posługujących w parafii wikariuszy, a także prowizoryczną kaplicę⁴⁹.

Dnia 24 listopada 1980 r. biskup chełmiński Bernard Czapliński wydał dekret erygujący parafię pw. bł. Maksymiliana Kolbego. Jego postanowienia weszły w życie 8 grudnia tego samego roku⁵⁰. Proboszczem powstałej parafii został ks. Andrzej Klemp. Wybudowaną kaplicę 16 sierpnia 1981 r. poświęcił biskup chełmiński Marian Przykucki. 14 listopada tego samego roku biskup chełmiński dokonał uroczystego poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego pod kościół, a siedem lat później, 12 października 1989 r., poświęcił go⁵¹.

Parafia pw. Matki Bożej Królowej Polski

Szybki wzrost liczby mieszkańców Rubinkowa spowodował, że pojawił się plan powołania do istnienia kolejnej parafii. Dekretem z dnia 7 grudnia 1981 r. biskup chełmiński Marian Przykucki ustanowił parafię pw. Matki Bożej Królowej Polski⁵². Na urząd proboszcza dnia 7 stycznia 1982 r. mianowany został ks. Bronisław Porzych⁵³.

Dnia 23 marca 1982 r. otrzymano zezwolenie władz miejskich na budowę kaplicy. Dzień później proboszcz dokonał uroczystego poświęcenia placu pod budowę kaplicy, a 26 marca rozpoczęto prace budowlane. Już po dwóch miesiącach, 26 maja tego samego roku biskup Marian Przykucki poświęcił kaplicę. 10 kwietnia 1986 r. biskup Marian Przykucki dokonał poświęcenia kamienia węgielnego pod kościół oraz budynki parafialne. Kamień węgielny pochodził z Groty Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Nazarecie. 12 listopada 1987 r. ukończoną pleba-

⁴⁸ Waldemar ROZYKOWSKI, *Historia parafii św. Maksymiliana Kolbego w Toruniu*, Niedziela, Głos z Torunia, R. 40, 1997, nr 6, s. IV.

⁴⁹ Archiwum Parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Toruniu, *Kronika Parafialna* [brak numeracji stron].

⁵⁰ *Ustanowienie parafii w Toruniu-Rubinkowie*, ODCh, R. 31: 1980, nr 11–12, s. 424–425.

⁵¹ W. Kasyńska, *Marian Przykucki*, s. 134, 140, 193.

⁵² *Ustanowienie samodzielnej parafii w Toruniu-Rubinkowie I*, ODCh, R. 32: 1981, nr 11–12, s. 425.

⁵³ *Cum Christo revocantur ad vitam. Biogramy proboszczów Diecezji Toruńskiej zmarłych w latach 1992–2007*, oprac. Jerzy Karol KALINOWSKI, Toruń 2007, s. 236–239.

nię i dom katechetyczny poświęcił biskup Marian Przykucki. Dnia 4 października 1993 r. zakończono budowę kościoła, a 16 grudnia ks. Bronisław Porzych odprawił w nim pierwszą mszę świętą. Świątynia została konsekrowana 28 maja 1995 r. przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego⁵⁴.

Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny

Parafia została erygowana 25 listopada 1982 r. przez prymasa Polski Józefa Glempa⁵⁵. Jej obszar został wydzielony z parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz parafii pw. Opatrzności Bożej. Dekretem z dnia 20 stycznia 1983 r. pierwszym proboszczem parafii mianowano ks. Kazimierza Nowaczyka. Tymczasową kaplicę stanowiły pomieszczenia w wynajętym przez ks. Józefa Batkowskiego domu jednorodzinnym przy ul. Marchlewskiego 74 (obecnie Hallera). Dnia 16 lutego 1983 r. w środę popielcową o godzinie 9.00 ks. Józef Batkowski w obecności około 200 wiernych odprawił pierwszą mszę świętą. Dnia 8 września 1983 r. władze Torunia wydały zgodę na budowę kaplicy. Poświęcenia nowej kaplicy 8 grudnia 1983 r. dokonał biskup pomocniczy archidiecezji gnieźnieńskiej Jan Czerniak. Budowę świątyni rozpoczęto w czerwcu 1986 r. Dnia 27 czerwca 1987 r. prymas Polski, kardynał Józef Glemp poświęcił plac pod nowy kościół i wmurował kamień węgielny wyjęty z fundamentów bazyliki św. Wojciecha w Gnieźnie. Pierwsza msza święta w nowym kościele odprawiona została 7 grudnia 1992 r. przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego.

Parafia pw. Matki Bożej Łaskawej i św. Josemaria Escriva de Balaguer

Geneza parafii związana była z rozbudową dzielnicy Czerniewice. Dnia 16 maja 1981 r. Kuria Metropolitarna w Gnieźnie wystąpiła do Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu z prośbą o zezwolenie na budowę domu katechetycznego⁵⁶. W sierpniu tegoż roku otrzymano zgodę. Już 11 grudnia mieszkańcy Czerniewic i Brzozy Toruńskiej powołali Komitet Budowy Domu Katechetycznego, którego przewodniczącym został ks. Jan Sikorski. Dnia 21 marca

⁵⁴ *Diecezja toruńska*, s. 246; W. KASYNA, *Marian Przykucki*, s. 138, 160, 175; Kazimierz PIASTOWSKI, *Jubileusz 25-lecia Parafii Matki Bożej Królowej Polski*, Toruń 2007, passim.

⁵⁵ Archiwum Parafii Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Toruniu, *Kronika Parafialna*, s. 51, 64-65; *Diecezja toruńska*, s. 308.

⁵⁶ Archiwum Parafii p.w. Matki Bożej Łaskawej w Toruniu, *Kronika Parafialna*, s. 1-4; *Diecezja toruńska*, s. 286-287; Wojciech MISZEWSKI, *Ku czci Matki Bożej Łaskawej*, Niedziela, Głos z Torunia, R.46: 2003, nr 35, s. III.

1982 r. prymas Polski Józef Glemp poświęcił krzyż na terenie przyszłej budowli. Na wiosnę tegoż roku przystąpiono do wzniesienia budynku przy ul. Włocławskiej 256. W przyszłości chciano zamienić funkcje budynku oraz erygować w tym miejscu parafię. W tym momencie władze nie wyraziły bowiem zgody na budowę kościoła. Od października 1983 r. w wybudowanej salce odprawiano, co niedzielę, jedną Eucharystię. Parafia została erygowana dekretem prymasa Polski kardynała Józefa Glempa z 8 grudnia 1984 r. Tereny dla parafii zostały wydzielone z parafii pw. Opatrzności Bożej na Rudaku. Pierwszym proboszczem parafii został mianowany ks. Leon Ulatowski. Dnia 27 sierpnia 2010 r. dodano drugiego patrona parafii: św. Josemaria Escriva de Balaguer.

Parafia pw. Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa

Dnia 9 kwietnia 1987 r. władze wojewódzkie wyraziły zgodę na budowę ośrodka duszpasterskiego na terenie Rubinkowa II⁵⁷. W dniu 15 maja tego samego roku biskup chełmiński Marian Przykucki skierował do parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego ks. Mirosława Owczarka, który miał podjąć starania w celu uzyskania terenów od władz miejskich pod budowę nowej świątyni⁵⁸. W maju tego roku wydzielono działkę na placu przy ul. Niesiołowskiego, na którym w czerwcu 1987 r. postawiono i poświęcono krzyż oraz ołtarz polowy. Na tym właśnie placu została odprawiona pierwsza msza święta celebrowana przez biskupa Mariana Przykuckiego. Ponieważ tereny działek nie były jeszcze własnością Kościoła, w październiku ołtarz musiał zostać usunięty.

Dekretem z dnia 16 listopada 1987 r. biskup Marian Przykucki erygował parafię pw. Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa⁵⁹. Do czasu wybudowania świątyni wierni mieli korzystać z tymczasowej kaplicy znajdującej się przy ul. Działowskiego 4a/37. Dekret wchodził w życie z początkiem grudnia 1987 r. Na stanowisko pierwszego proboszcza mianowany został ks. Mirosław Owczarek. Dnia 2 czerwca 1988 r. w uroczystość Bożego Ciała odprawiona została przez biskupa chełmińskiego Mariana Przykuckiego pierwsza suma odpustowa, a od dnia następnego, 3 czerwca, rozpoczęto wykopy pod fundamenty tymczasowej kaplicy. Dnia 13 listopada 1988 r. biskup Marian Przykucki dokonał uroczystego poświęcenia kaplicy⁶⁰.

⁵⁷ Archiwum Parafii pw. Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w Toruniu, *Kronika parafialna* [brak numeracji stron]

⁵⁸ Piotr KRUSZEWSKI, Kazimierz WIŚNIEWSKI, *Parafia Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w Toruniu*, *Niedziela*, Głos z Torunia, T. 44: 2007, nr 43, s. III.

⁵⁹ *Dekret ustanowienia parafii pw. Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa w Toruniu na Osiedlu Rubinkowo II*, ODCh, R. 38: 1987, nr 3, s. 142.

⁶⁰ W. KASYNA, *Marian Przykucki*, s. 183.

Dnia 23 lutego 1990 r. została przekazana aktem notarialnym część gruntu w użytkowanie wieczyste parafii pod budowę ośrodka duszpasterskiego obejmującego budynek kościoła i plebanię. Do tego czasu parafia nie posiadała plebanii. Biuro parafialne mieściło się w prywatnym mieszkaniu przy ul. Niesiołowskiego 12, a księża mieszkali w dwóch różnych prywatnych mieszkaniach. Budowę właściwego kościoła zaczęto dopiero na wiosnę 1993 r. Dwa lata później, 3 czerwca 1995 r., biskup toruński Andrzej Suski dokonał uroczystego wmurowania kamienia węgielnego, który pochodził z Kustodii Ziemi Świętej w Jerozolimie. Otrzymał go 23 maja 1994 r. ks. Jan Ropel, nowy proboszcz parafii⁶¹. Świątynia została konsekrowana przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego 14 maja 2016 r.

Parafia pw. Miłosierdzia Bożego i św. Faustyny Kowalskiej

Dynamiczna rozbudowa osiedla mieszkaniowego na Koniuchach stała u genezy kolejnej toruńskiej parafii⁶². Dnia 12 marca 1989 r. ordynariusz chełmiński biskup Marian Przykucki zaproponował ks. Stanisławowi Majewskiemu, ówczesnie wikariuszowi parafii Chrystusa Króla w Toruniu, podjęcie się dzieła budowy nowego kościoła. Dnia 25 maja tego samego roku Urząd Miasta Torunia przyznał pod budowę ośrodka duszpasterskiego teren przy ul. Zjednoczenia⁶³.

Parafia została erygowana dekretem biskupa chełmińskiego Mariana Przykuckiego z dnia 23 kwietnia 1990 r.⁶⁴ Dekret wchodził w życie dnia 1 maja tego samego roku. Na urząd proboszcza z dniem 1 maja 1990 r. został mianowany ks. Stanisław Majewski. Parafia została wydzielona z obszaru trzech parafii: św. Józefa, św. Antoniego i Matki Bożej Zwycięskiej.

Dnia 9 maja biskup chełmiński przybył do nowej parafii. Podczas uroczystej mszy św. dokonał poświęcenia krzyża oraz placu pod budowę przyszłej świątyni⁶⁵. 18 maja rozpoczęto budowę tymczasowej murowanej kaplicy, która w pierwszych latach istnienia parafii miała zastępować kościół. Budowę zakończono już w końcu września. Pierwszą mszę świętą odprawiono w niej 30 września 1990 r., a 8 grudnia tego samego roku biskup chełmiński Marian Przykucki dokonał jej uroczystego

⁶¹ *Diecezja toruńska*, s. 249.

⁶² *Parafia przy Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Toruniu*, Toruń 2015, s. 213; W. KONOPKA, W. ROZYNKOWSKI, *Parafia miłosierdzia Bożego*, s. 44–46; W. KONOPKA, W. ROZYNKOWSKI, *Źródło do dziejów parafii Miłosierdzia Bożego*, [w:] *Parafia Miłosierdzia Bożego w Toruniu. Historia – teraźniejszość – przyszłość*, red. Waldemar ROZYNKOWSKI, Toruń 2015, s. 121–139.

⁶³ Archiwum Parafii pw. Miłosierdzia Bożego w Toruniu, *Kronika parafialna*, s. 2; Dariusz ŻURAŃSKI, *Radość wznieszenia nowej świątyni*, *Niedziela*, Głos z Torunia, R. 48: 2005, s. I–II; *Diecezja toruńska*, s. 196.

⁶⁴ *Dekret dotyczący ustanowienia nowej parafii w Toruniu na osiedlu Koniuchy*, ODCh, R. 41: 1990, nr 4–6, s. 125; *Parafia przy Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Toruniu*, Toruń 2015, s. 27.

⁶⁵ *Diecezja toruńska*, s. 197; W. KASYNA, *Marian Przykucki*, s. 199.

poświęcenia⁶⁶. 10 kwietnia 1994 r. biskup toruński Andrzej Suski poświęcił kamień węgielny pochodzący z grobu bł. Faustyny Kowalskiej z Łagiewnik. Dnia 1 maja 2000 r. dodano drugiego patrona parafii: św. Faustynę Kowalską⁶⁷. Świątynia została konsekrowana 10 października 2004 r.

Parafia pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Parafia została erygowana 4 czerwca 1995 r.⁶⁸ Jej terytorium wydzielono z parafii w Grębocinie, Lubiczu oraz toruńskich parafii Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa oraz św. Maksymiliana Kolbego. Pierwszym proboszczem został ks. Tadeusz Partyka. Budowa kaplicy została ukończona jesienią 1995 r., a w następnym roku powstał dom parafialny. W roku 2001, na zakończenie Misji Ewangelizacyjnych, biskup pomocniczy diecezji toruńskiej Józef Szamocki poświęcił plac pod budowę kościoła. Obecnie trwają prace wykończeniowe we wnętrzu świątyni⁶⁹.

Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej

Parafia została erygowana 8 września 1996 r. (dekret wystawiony 26 sierpnia) przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego⁷⁰. Jej powstanie związane było z przybyciem do Torunia Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika, potocznie zwanego paulinami. Pierwszym proboszczem parafii został o. Stanisław Jarosz. Granice parafii wyodrębnione zostały z parafii św. Maksymiliana Kolbego. Na patronkę przyszłej świątyni oraz parafii została wybrana Matka Boża Częstochowska⁷¹. 30 sierpnia 1998 r. biskup pomocniczy diecezji toruńskiej Jan Chrapek poświęcił krzyż i plac pod budowę kościoła, a miesiąc później, 28 września, rozpoczęto budowę tymczasowej kaplicy z zapleczem duszpasterskim. Początkowo nabożeństwa odbywały się przy ołtarzu polowym, jednak już 31 stycznia 1999 r.

⁶⁶ Wojciech MISZEWSKI, *Parafia pw. Miłosierdzia Bożego i św. siostry Faustyny*, Niedziela, Głos z Torunia, R. 46: 2003, nr 37, s. 1; W. KASYNA, *Marian Przykucki*, s. 206.

⁶⁷ *Diecezja toruńska*, s. 197; *Diecezja toruńska 2014. Struktura i duchowieństwo*, Toruń 2015, s. 327.

⁶⁸ *Diecezja toruńska 2014. Struktura i duchowieństwo*, Toruń 2015, s. 336; J.K. KALINOWSKI, *Podziały terytorialne*, s. 93.

⁶⁹ *Spis parafii i duchowieństwa diecezji toruńskiej na rok 2002*, Toruń 2002, s. 540.

⁷⁰ Zob. Waldemar ROZYNEKOWSKI, *Z Częstochowy do Torunia*, Jasna Góra, R. 17, 1999, nr 2, s. 20–21; Waldemar ROZYNEKOWSKI, *Nowe miejsce kultu Matki Bożej w Toruniu*, Toruńskie Wiadomości Kościelne, R. 8, 1999, nr 3–4, s. 162–164; Janusz ZBUDNIEWEK, *Paulini wczoraj i dzisiaj*, Studia Claromontana, t. 25, 2007, s. 256; J.K. KALINOWSKI, *Podziały terytorialne*, s. 93.

⁷¹ Szerzej o tym wezwaniu zob. Waldemar ROZYNEKOWSKI, *Matka Boża Częstochowska jako patronka kościołów parafialnych w Polsce – wpływ paulinów na rozwój kultu maryjnego w Polsce*, Studia Claromontana, t. 27, 2009, s. 631–646.

w murach budującej się jeszcze kaplicy odprawiono pierwszą mszę świętą. 29 sierpnia 1999 r. odbyła się w parafii uroczystość intronizacji Obrazu Matki Bożej Janogórskiej, której przewodniczył biskup Andrzej Suski. Dekretem z dnia 21 maja 2003 r. rada generalna paulinów erygowała w Toruniu dom zakonny. W latach 2005–2010 zbudowano klasztor, a 25 sierpnia 2011 r. rozpoczęto budowę kościoła parafialnego.

Parafia pw. bł. Marii Karłowskiej

Parafia została powołana do życia 8 września 1999 r. przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego⁷². W czasie pierwszej wizytacji biskupiej 16 kwietnia 2001 r. biskup Józef Szamocki po mszy świętej sprawowanej na ołtarzu polowym poświęcił krzyż oraz plac kościelny. Pierwsze prace budowlane rozpoczęto 2 lipca 2002 r., a 8 września następnego roku biskup Andrzej Suski poświęcił wybudowaną kaplicę⁷³. Obecnie trwa budowa świątyni.

Parafia pw. bł. Stefana Wincentego Frelichowskiego

Parafia została erygowana 8 września 1999 r. przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego⁷⁴. Patron parafii bł. ks. Stefan Wincenty Frelichowski został beatyfikowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II podczas wizyty w Toruniu 7 czerwca 1999 r.⁷⁵ Granice nowej parafii zostały wydzielone z parafii św. Apostołów Piotra i Pawła na Podgórzu oraz Najświętszego Serca Pana Jezusa w Małej Nieszawce. Pierwszym proboszczem parafii został ks. Ryszard Domin. Początkowo pobudowano dom parafialny, w którym mieści się kaplica. Obecnie trwają już prace wykończeniowe przy nowo wybudowanej świątyni.

Parafia pw. św. Andrzeja Apostoła

Jest to najmłodsza parafia w Toruniu. Została erygowana przez biskupa toruńskiego Andrzeja Suskiego 9 listopada 2016 r. Jej pierwszym proboszczem został

⁷² *Rocznik Diecezji Toruńskiej. Spis parafii i duchowieństwa na rok 1999*, Toruń 1999, s. 205; J.K. KALINOWSKI, *Podziały terytorialne*, s. 93.

⁷³ *Spis parafii i duchowieństwa diecezji toruńskiej na rok 2002*, Toruń 2002, s. 544–545.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 566; J.K. KALINOWSKI, *Podziały terytorialne*, s. 93.

⁷⁵ Zob. więcej: *Ojciec Święty, Toruń! Dokument i świadectwo o papieżu Janie Pawle II*, oprac. Waldemar ROZYNKOWSKI, Toruń 2014.

ks. Łukasz Skarżyński⁷⁶. Parafia została powołana do życia na powstającym osiedlu, tzw. Jarze.

Zakończenie

Obecnie w granicach miasta Torunia funkcjonują łącznie 22 parafie diecezjalne oraz 1 parafia garnizonowa. Pod względem administracji kościelnej znajdują się one w granicach czterech dekanatów toruńskich. Genezy rozwoju sieci parafialnej należy upatrywać w dwóch czynnikach. Z jednej strony mamy na uwadze poszerzenie granic miasta o nowe dzielnice, wcześniej samodzielne miejscowości, chodzi dokładnie o: Stawki, Rudak, Bielany, Czerniewice, Wrzosy, Rubinkowo oraz Kaszczorek. Z drugiej natomiast strony musimy pamiętać o zwiększającej się liczbie mieszkańców miasta, która wymagała odpowiedniej opieki duszpasterskiej. Oddziaływanie obydwu czynników możemy śledzić szczególnie od drugiej połowy XX wieku.

⁷⁶ J.K. KALINOWSKI, *Podziały terytorialne*, s. 93.